

...У дні Варшавського повстання командир повсталого Варшави віддав наказ – усі продукти у першу чергу мають доставатися дітям. Навіть не бійцям, від яких залежав рятунок міста, а дітям. Чому – про це сказала остання строфа наказу – «Зруйновані споруди відбудуємо, втраченого молодого покоління не повернемо ніколи». В Україні 1933 року, навіть якби і було кому озвучити такий наказ, не було як і кому його виконати.

Тому Україна втратила у 1933 році усе покоління. Всі сто відсотків. Без винятків. Не тільки через смерть фізичну. Ті, хто вижив, уже ніколи не могли забути вмираючих родичів, друзів, сусідів. Не могли забути тіл живих мерців і божевільних від голоду очей. Така пам'ять морозить кров у жилах і позбавляє волі діяти. Людина, яка пережила подібне Голодоморові, уже ніколи не зможе «ставити чоло» кому б то не було. Навпаки – вона піде на все, щоб тільки мати гарантію, що ЦЕ не повториться. Від таких спогадів не втечеш. Мало того – такі спогади диктують перш за все рятувати себе. Навіть зраджувати, навіть висліджувати, навіть вбивати за півбуханки хліба чи мішечок квасолі. Завдяки Голодоморові їжа – до якої зазвичай ставляться з шанобою, але без трепету – набула майже містичного значення.

З 1933 року українці пам'ятають. Це не обов'язок, не привілей, не потреба. Це факт. Скільки б не було написано грубих томів, скільки б не було проведено пам'ятних уроків, скільки б не пройшло скорботних ходів – і без них глибоко у пам'яті кожного, хто пережив, або чії батьки пережили Голодомор, сидить пам'ять про жах. Така пам'ять перетворює людину на раба.

Але це не причина забувати. По-перше, від такої пам'яті ніде не сховаєшся. По-друге – на те ми люди, аби пам'ятати власних померлих. Тож сама потреба пам'яті не обговорюється. Обговорюється – як пам'ятати? Якщо ми будемо продовжувати оплакувати жертви і завмирати у жаху перед світлинами дітей – скелетів – ми і далі пам'ятаємо пам'яттю рабів. Якщо будемо мовчати, пригнічені пам'яттю...

Пам'ять раба поступиться місцем пам'яті людини в один єдиний момент. У момент, коли ми задамо питання – ЧОМУ? Чому так сталося? І усвідомимо причини. І винуватців. Не звинувачуйте мене у браку людського милосердя, але існують вчинки, які ставлять того, хто їх чинить, поза гранню справедливості. Тому ми зобов'язані не тільки поминати жертв, а й встановлювати імена злочинців. І не тільки тих, найвищих, а в першу чергу тих, дрібних – секретарів райкомів і обкомів, сільських активістів, комсомольців (недаремно їх прозвали «костоломцями»).

Як і у жертв, у злочинців теж були діти. І ті з них, хто досі пишаються “подвигами предків” відчують власну мимовільну причетність і будуть змушені відводити зір від вогників свічок у вікнах в останню суботу листопада – тоді пам'ять з нашої приреченості стане їхнім покаранням. Незримим і без права апеляції.

Коли у кожному селі чи хуторі буде символічна могила невинно загиблим. Не занедбана, а завжди прибранна і почищена. Коли при заупокійній службі крім імен недавно померлих буде промовлятися - «помяни, Господи, невинно убієнних, імена їхні Ти знаєш...».

Коли на місцевих виборах не будуть проходити у місцеві ради ті, хто заперечує Голодомор, глумиться над пам'яттю мільйонів вбитих, можливо, ховаючи за цим на задвірки свідомості злочин власних дідів. Коли буде небезпечно зневажити пам'ять загиблих – не тому, що покарають за законом, а тому, що подібне тут же зробить «автора» парією в очах громади – отоді наша пам'ять перестане бути нашим прокляттям.

Свідченням людської пам'яті є вчинки. А саме волю до чину хотіли убити ті, хто замислив і здійснив Голодомор.

Які будуть наслідки такої зміни? У цьому переконалися самі ж творці Голодомору через одинадцять років після свого злочину. Адже про Голодомор пам'ятали не тільки у Східній Україні, а й у прикордонних з СРСР районах Західної України. Тільки що вони пам'ятали не помираючих серед хати рідних, а людські постаті, які з останніх сил перепливали, вчепившись обіруч за що Бог послав, ріку Збруч, а вслід їм летіли кулі...

Через одинадцять років полковник спецназу НКВД напише про подільських повстанців: «Четверту війну воюю, а такої запеклої ненависті до радянської влади не бачив ніде». Було за що...

Ми пам'ятаємо. Ми не забули. Тому, з року в рік, в кінці листопада я запалюю свічку пам'яті на своєму вікні і приходжу до Національного меморіалу жертв Голодомору.

Олеся Ісаюк, Центр досліджень визвольного руху